

بررسی پدیدار شناختی علل پرخاشگری دانش آموزان و ارائه راهکار از منظر معلمان شهرستان سبزوار

زهره قلعه نویی

مربی پرورشی آموزش و پرورش، سبزوار، ایران

معصومه کارگر

آموزگار آموزش و پرورش، سبزوار، ایران

ناهید دژبان

آموزگار آموزش و پرورش، سبزوار، ایران

مرضیه تقوی

آموزگار آموزش و پرورش، سبزوار، ایران

چکیده

پرخاشگری یکی از واکنش های هیجانی و طبیعی هر شخص در برابر ناکامی و موقعیت های ناخوشایند است. پرخاشگری یکی از شایع ترین مشکلات نوجوانان و کودکان مهم ترین علل ارجاع به روان درمانگران است. دامنه خشم می تواند از اهانت لفظی تا خشونت های فیزیکی متغیر باشد. پژوهش حاضر در رابطه با علل پرخاشگری دانش آموزان ابتدایی به بحث می پردازد و در راستای ارائه راهکار در جهت شناسایی علل و ارائه راهکار طراحی شده است. هدف از این پژوهش کشف علل و ارائه راهکار در زمینه پرخاشگری دانش آموزان ابتدایی است. برای انجام پژوهش، از مصاحبه نیمه ساختار یافته با روش پدیدار شناسی صورت گرفته است. مصاحبه شوندگان ۱۲ نفر از معلمان شهرستان سبزوار بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند و تا حد اشباع استفاده شد. تحلیل یافته ها با روش کلایزری انجام شد. یافته های حاصل از این پژوهش با تجزیه و تحلیل داده ها در دو مفهوم علل پرخاشگری و ارائه راهکار در جهت کاهش میزان پرخاشگری از منظر معلمان ارائه شده است. در نتیجه این مطالعه به طور خلاصه می توان گفت دغدغه پرخاشگری دانش آموزان، دغدغه ای کلان است و برای کنترل این موضوع اقدامات اساسی و کاربردی باید ایجاد شود.

واژگان کلیدی: پرخاشگری، دانش آموزان، معلمان

مقدمه

پرخاشگری حالتی از رفتار است که با استفاده از زور فیزیکی یا زور غیر فیزیکی فرد، خواسته خود را به دیگران تحمیل می کند. ممکن است خشونت در اثر خشم اتفاق بی افتد. خشونت از نظر لغوی به معنای تندی، سختی و خشکی است و رفتار خشونت آمیز به معنای هرگونه رفتار با هدف وارد نمودن آسیب به یک یا بیش از یک پدیده صورت گیرد می گویند (جویبار و رضایی، ۱۴۰۲).

پرخاشگری عبارت است از هر رفتاری که مستقیماً به قصد آسیب رساندن به فرد دیگر صورت گیرد. پرخاشگری به قربانیان اعمال پرخاشگرانه و رشد خود فرد پرخاشگر را در معرض خطر قرار می دهد. افراد پرخاشگر نسبت به غیر پرخاشگر، در اکثر مواقع از سوی همسالان طرد می شوند، خصوصیات رفتاری ضد اجتماعی از خود نشان می دهند، مرتکب جرم می شوند، درجات تحصیلی پایین تری دارند، خشونت را در خانه و زندگی خود تجربه می کنند و به سوء مصرف مواد روی می آورند. پرخاشگری دارای عوارض اجتماعی، روانی و جسمی فراوان می باشد مانند تنهایی، ناسازگاری اجتماعی، بی توجهی، زخم معده، اختلال فشار خون، اضطراب و افسردگی می شود (ناصری و امیری مقدم، ۱۳۹۴).

برای مفاهیم خشم، تندخویی و پرخاشگری باید تفاوت قائل شد. خشم به عنوان حالت هیجانی که شالوده کینه توزی و پرخاشگری را تشکیل می دهد، معنی می شود. منظور از کینه توزی نگرش پرخاشگرانه ای است که فرد را به سمت عمل پرخاشگرانه می کشاند. پرخاشگری به عنوان رفتار قابل مشاهده ای که با هدف زیان رساندن انجام می شود، توصیف می شود (دودمان و همکاران، ۱۳۹۴).

پرخاشگری در زمره یکی از خصوصیات شخصیتی به مقدار طبیعی در اشخاص مشاهده می شود و تا حدودی تحت تاثیر فرهنگ و مذهب قرار دارد. گاهی به عنوان واکنش موقتی در برابر مسائل محیطی ظاهر می شود و در برخی مواقع از حد طبیعی خود خارج شده و به عنوان اختلال شخصیتی موجب آزار فرد و اطرافیان می گردد. اوج پرخاشگری بین سنین ۶ تا ۱۶ سالگی می باشد. رفتارهای ضد اجتماعی و پرخاشگری از شایع ترین علل ارجاع کودکان و نوجوانان به کلینیک های بهداشت روانی و مراکز مشاوره و روان درمانی هستند (باقری، ۱۳۹۴).

خشم یکی از هیجانات طبیعی است که با قرار گرفتن فرد در موقعیت های گوناگون از ناکامی های واقعی، خیالی، آسیب ها، تهدیدها، بی عدالتی ها و تحقیر ها اتفاق می افتد و ممکن است به پاسخ های غیر ارادی منجر شود. معمولاً خشم به هدف بیرونی انتقال می یابد؛ همچنین واکنش های مرتبط یا خشم شامل طیفی از اجتناب در برابر منشأ خشم تا خشونت رفتاری و کلامی را شامل می شود (خانی و حسینیان، ۱۳۹۴).

بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل زندگی فاقد توانایی های اساسی هستند به همین دلیل با مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره آسیب پذیر هستند. پرخاشگری مختص فرهنگ و جامعه خاصی نیست بلکه به عنوان مشکل جهانی در میان همه نوجوانان است. افراد پرخاشگر غالباً قدرت مهار رفتار خود را ندارند و رسوم و اخلاق جامعه ای که در آن زندگی می کنند را زیر پا می گذارند (دریانی و همکاران، ۱۳۹۴).

از جمله عوامل ایجاد پرخاشگری می توان به بیولوژیک مانند جنس، تیپ شخصیتی، هورمون ها؛ عوامل محیطی از قبیل الگو های پرخاشگری و ناکامی؛ عوامل فردی، عوامل اقتصادی-اجتماعی اشاره کرد. متخصصان نقش عوامل خارجی و محیط تعلیم و تربیت را در رابطه با بروز و یادگیری رفتارهای پرخاشگرانه بسیار دخیل دانست (ملکی و همکاران، ۱۳۹۰).

تغییرات جسمانی و هورمونی در این دوره دیده می‌شود، در همین راستا با افزایش نیاز به استقلال همراه است. یکی از تکالیف رشدی در نوجوانی که از فرد انتظار می‌رود، الگوهای رفتاری تحقق بخش نقش‌های بزرگسالی است. مهارت در کنترل هیجانی در طول تحولات اجتماعی و هیجانی در بین رایج‌ترین تکالیف رشدی این دوره فهرست می‌شود (شکوهی یکتا و همکاران، ۱۳۹۲).

با توجه به تأثیرات نامطلوب رفتارهای پرخاشگرانه، مدت زیادی است که خشونت به عنوان مشکل محسوب می‌شود و به بررسی قانونی نیاز دارد. افرادی که در مهار پرخاش مشکل دارند و اغلب رفتارهای خشن بروز می‌دهند، هدف روش‌های درمانی متعددی قرار می‌گیرند. بررسی و شناخت این مشکل در دوره خردسالی و کودکی و مداخله به هنگام از ادامه این رفتارها پیشگیری خواهد کرد (افروز و همکاران، ۱۳۸۹).

در مدارس پرخاشگری همراه با نقص در عملکرد تحصیلی، بیگانگی با همسالان و مشکلات رفتاری، موضوعات هیجانی و ذهنی از قبیل لجبازی و بی‌اعتنایی می‌باشد. روانشناسان معتقدند اختلال پرخاشگری ریشه بسیاری از مشکلات رفتاری و روانی می‌باشد. این رفتارها در صورت بروز می‌توانند باعث جرم، بزه، مشکلات بین فردی و تجاوز به حقوق دیگران شوند و همچنین در صورت درون‌ریزی سبب مشکلات روانی و جسمی برای فرد می‌شود. اختلالات عاطفی، افسردگی و اضطرابی باعث مشکلات اجتماعی متعددی و اثرات نامطلوب در جوانی می‌شود. توجه به وضعیت سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و فرهنگی در هر جامعه و فراهم آوردن زمینه لازم برای تحقق یک زندگی سالم، ضامن سلامتی جامعه برای نسل‌های آینده می‌باشد. برای تحقق بخشیدن به همچنین جامعه‌ای، پیشگیری از بروز این اختلالات امری اساسی است (دودمان و همکاران، ۱۳۹۴).

مدرسه مکانی برای کسب دانش و شکل‌دهی شخصیت مثبت و سالم دانش‌آموزان است. در صورتی که دانش‌آموزان فاقد ویژگی‌های توانایی مقابله با خشم باشند، رفتار مخربی نشان می‌دهند. اگر پرخاشگری در کودکی درمان نشود، در بزرگسالی تبدیل به شخصیت ضد اجتماعی می‌شود. پژوهش‌ها نشان می‌دهد ارتباط معنا داری میان عصبانیت، تنیدگی و افسردگی در دوره نوجوانی وجود دارد. اگر خشم نوجوانان مهار نشود، تبعاتی مانند خودکشی، صدمات و قتل دارد (شکوهی یکتا و همکاران، ۱۳۹۸).

یکی از شیوه‌های مناسب برای پیشگیری از اشاعه انواع رفتارهای پرخطر و کنترل خشم آموزش و بکارگیری مهارت‌های زندگی است. مهارت‌های زندگی به مجموعه بزرگی از مهارت‌های روانی، اجتماعی و میان‌فردی گفته می‌شود که می‌تواند با کمک به افراد باعث اتخاذ تصمیمات به صورت آگاهانه شود، مهارت‌های مقابله‌ای و مدیریتی را گسترش دهد، به طور موثر ارتباط برقرار کند و زندگی سالم داشته باشد. در نظر گرفتن برنامه‌های آموزشی که از ابعاد مختلف به گروه سنی گوناگون اطلاع‌رسانی نموده و به صورت همه‌جانبه باعث کاهش می‌شود، مفید و الزامی است (بهامین و همکاران، ۱۳۹۶).

در دنیای مدرن امروز، تحولات اپیدمیولوژیکی، اجتماعی و دموگرافیکی همراه با تغییرات محیطی و رفتاری ناشی از ماشینی شدن، شهرسازی، مهاجرت و تأثیر رسانه‌ها، سبب رشد روزافزون مشکلات رفتاری در کودکان شده است. به طوری که سازمان بهداشت جهانی پیش‌بینی کرده است که این مشکلات در کودکان به یک علت اصلی بیماری و مرگ و میر تبدیل خواهد شد. مشکلات رفتاری به دو دسته‌ی بزرگ مشکلات رفتاری درونی‌ساز شده و سازی‌شده مشکلاتی هستند که معطوف به درون تلقی مشکلات برونی‌ساز شده تقسیم می‌شوند. مشکلات درونی‌ساز شده و علائم اصلی آنها با رفتارهای بیش از حد کنترل شده رابطه دارند؛ مانند افسردگی و اضطراب که با دنیای درون فرد سر و کار دارند و با تعارض‌های روانی و هیجانی همراه هستند. مشکلات برونی‌ساز دربردارنده رفتارهایی هستند که اغلب تصور می‌شود به سوی دیگران جهت دارند و در برقراری ارتباط با دیگران ظهور پیدا می‌کنند، مانند رفتارهای قانون‌شکنی و رفتارهای پرخاشگرانه (صنعت‌خواه و بحرینی نژاد، ۱۴۰۰).

روش تحقیق

پژوهش حاضر به دنبال بررسی علل پرخاشگری دانش آموزان و ارائه راهکار از منظر معلمان است. در این پژوهش از روش کیفی و پدیدار شناسانه استفاده شده است. هدف پدیدار شناختی توصیف اشیا، پدیده های خاص و تجربیات زندگی همانطور که ظاهر می شوند. پدیدار شناسی را به معنی ادراک افراد افراد از پدیده ها می باشد و معنایی جدا از ذهن ندارد. در پژوهش کیفی، جمع آوری اطلاعات تا زمانی ادامه پیدا می کند که افزایش اطلاعات، مفاهیم و مقوله جدیدی به دست نیاید و به اصل اشباع برسد. در پژوهش حاضر روایات معلمان در مورد علل پرخاشگری و ارائه راهکار بررسی شد.

برای انتخاب مصاحبه شوندگان از روش نمونه گیری هدفمند تا حد اشباع استفاده شد که در این پژوهش ۱۲ نفر از معلمان بودند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختار یافته و عمیق بود. سوالات مصاحبه عبارت بود از:

(۱) آیا شما در بین دانش آموزان پرخاشگری را مشاهده کرده اید؟

(۲) از نظر شما علل پرخاشگری دانش آموزان چیست؟

(۳) راهکار پیشنهادی شما برای کنترل و کاهش پرخاشگری چیست؟

در مصاحبه های صورت گرفته، پژوهشگر پس از معرفی خود و بیان هدف پژوهش و جلب اعتماد شرکت کنندگان در جهت محرمانه نگه داشتن اطلاعات مصاحبه و نکات اخلاقی، مصاحبه به صورت نیمه ساختار یافته صورت گرفت. این نوع مصاحبه به سبب برخورداری از انعطاف پذیری مناسب پژوهش های کیفی است. در ابتدا با کسب اجازه از مصاحبه شوندگان محتوا ضبط می شد و بلافاصله پس از اتمام مصاحبه، متن مصاحبه بر روی کاغذ پیاده سازی و مولفه های آن استخراج می شدند. در آخر، پس از کد گذاری و تحلیل داده ها با در میان گذاشتن فهم پژوهشگران از محتوای مصاحبه درباره صحت و درستی تحلیل داده ها، تاییدیه گرفته شد. جامعه پژوهش حاضر، معلمان شهرستان سبزوار بودند. با در نظر گرفتن معیارهای نمونه گیری در پژوهش های کیفی، بر انتخاب افراد با اطلاعات غنی و تجربه های دست اول تاکید دارد. نمونه گیری شرکت کنندگان با توجه به سابقه کاری و تجربیات آنها هدفمند صورت گرفت (جدول ۱). بدین گونه نمونه گیری براساس قواعد و قوانین تحقیقات کیفی تا حد اشباع داده ها ادامه یافت. هر مصاحبه بی ۲۰ تا ۳۰ دقیقه به طول انجامید.

جدول ۱

شماره مصاحبه شونده	سمت	سابقه کاری	میزان تحصیلات
۱	آموزگار ششم	۲	کارشناسی
۲	آموزگار ششم	۱۳	کارشناسی
۳	دبیر متوسطه اول	۱۷	کارشناسی ارشد
۴	آموزگار پنجم	۲۲	کارشناسی
۵	دبیر متوسطه دوم	۲۸	کارشناسی
۶	دبیر متوسطه دوم	۲۹	کارشناسی
۷	آموزگار ششم	۱۰	کارشناسی ارشد
۸	دبیر متوسطه دوم	۸	کارشناسی ارشد
۹	دبیر متوسطه اول	۱۲	کارشناسی

کارشناسی ارشد	۲۵	دبیر متوسطه اول	۱۰
کارشناسی	۲۸	دبیر متوسطه اول	۱۱
کارشناسی	۱۸	دبیر متوسطه دوم	۱۲

یافته ها

پس از بررسی دقیق و جزئی متن مصاحبه ها، مفاهیم اصلی و گزاره ها در فرایندی طولانی استخراج شد. در نتیجه این فرایند، یافته های حاصل از پژوهش حاضر را می توان در دو مفهوم اصلی بیان کرد. (جدول ۲)

جدول ۲

منشا اجتماعی و غریزی	علل پرخاشگری
عدم توجه و محبت	
عوامل خانوادگی	
محیط مدرسه	
رسانه ها	
افزایش بلوغ فکری	راهکار های کنترل و کاهش پرخاشگری
آگاهی از پیامد های رفتار پرخاشگرانه	
آگاهی از حقوق دیگران	
ایجاد محیط سالم	
آموزش کنترل پرخاشگری در کوتاه مدت	
آموزش مهارت های تصمیم گیری و حل مسئله	

طبق آنالیز انجام شده از مصاحبه صورت گرفته، یکی از علل پرخاشگری آمادگی برای اقدامات پرخاشگرانه از بدو تولد است که به صورت نزاع های شخصی، درگیری های دسته جمعی، جنگ و دفاع متجلی می شود. بدین ترتیب از طریق کسب چگونگی بروز ای رفتار ها دامنه آن مشخص می شود. از عوامل اجتماعی می توان به کمبود و مشکلات اقتصادی، ارتباط با دوستان پرخاشگر، ناکامی ها و ناامنی ها در جامعه و همچنین مشاهده تبعیض به خصوص تبعیض طبقاتی اشاره کرد. از دیگر علل می توان به عدم جو صمیمی و همچنین توجه و محبت در محیط خانه و مدرسه اشاره کرد. خانواده به عنوان اولین محیط اجتماعی زندگی افراد بسیار حائز اهمیت می باشد. کودکی که توسط والدین طرد شود یا به دلیل جدایی و طلاق خانواده توجه و محبتی را تجربه نکند مستعد پرخاشگری می شود. والدینی که درگیر اعتیاد هستند به دلیل غیاراتی بودن برخی از رفتارهای نابهنجار مانند پرخاشگری تحت تاثیر اعتیاد باعث

الگو برداری نامناسب توسط فرزندان می‌شوند. سخت‌گیری، سرزنش، تنبیه، خشونت، فقر و تحقیر والدین مستبد آثار جبران ناپذیری بر شخصیت فرزندان به جا می‌گذارد. در نتیجه این اقدامات فرزندان احساس بی‌کفایتی، انزوا، ترس، عدم برقراری روابط عاطفی و اجتماعی و عدم تحمل فشارهای روانی و مشکلات را می‌کنند. گاهی والدین با تشویق رفتارهای پر خاشگرانه فرزندان باعث تقویت پر خاشگری می‌شوند؛ بدین گونه که معتقدند این رفتارها دفاع از حقوق خود بوده و مانعی ندارد. در محیط مدرسه عوامل گوناگونی باعث بروز پر خاشگری دانش‌آموزان می‌شود. یکی از این عوامل ضعف و ناکامی در عملکرد تحصیلی است که در نهایت باعث مقایسه و سرزنش می‌شود و پیامد شکست در مدرسه را به همراه دارد. دوستان ناباب و دانش‌آموزانی که مشکلات اخلاقی و رفتاری دارند باید توسط مدرسه کنترل و درمان شوند در غیر این صورت باعث اشاعه رفتارهای نادرست در بین دیگر دانش‌آموزان می‌شوند. در گروه‌های دوستانه که رقابت وجود دارد مواردی مانند تحقیر، برچسب زدن و افشا مسائل شخصی از علل پر خاشگری هستند. رفتارهای ناآگاهانه توسط کادر مدرسه برای جلوگیری از رفتارهای نابهنجار و تنبیه دانش‌آموزان باعث می‌شود دانش‌آموز برای جبران عزت از دست رفته دست به اقدامات پر خاشگرانه بزند. وجود امواج وای‌فای و همچنین نگاه مداوم به صفحه موبایل و موبایل، محتویات گزینش نشده‌ای که شامل نشان دادن تجاوز، خشونت و بازی‌های رایانه‌ای از علل دیگر هستند.

راهکارهای پیشنهادی توسط معلمان حداقل امکان قابل اجرا است. معمولاً اولین واکنش والدین و مربیان در برابر رفتار پر خاشگرانه فریاد زدن و عصبانی شدن است. این روش در کوتاه مدت جواب می‌دهد اما برای درمان و کنترل در بلند مدت کاملاً بی‌فایده و مضر است. در ابتدا باید آرامش خود را حفظ کرده و تلاش کنید به تدریج هرچه بیشتر آگاهی و تفکر دانش‌آموز را بالا برده تا رفتار اصلاح شود. یکی از این راهکارها آگاهی از پیامدهای رفتار پر خاشگرانه است. از این پیامدها می‌توان به صدمه زدن به دیگران از نظر روانی شود. فردی که مورد خشونت قرار می‌گیرد دچار آسیب‌هایی مانند افسردگی، انزوا، عزت نفس پایین و در نهایت برای رهایی از این موقعیت دست به خودکشی می‌زند. فردی که خشونت می‌کند خواسته یا ناخواسته ممکن است دعوی فیزیکی کند که باعث قطع عضو، آسیب شدید جسمانی و در نهایت قتل شود. با افزایش آگاهی دانش‌آموزان در این زمینه می‌توان از بروز شدید این رفتارها جلوگیری کرد. این آگاهی می‌تواند به صورت غیر مستقیم و با انجام فعالیت‌هایی مانند نمایش، تئاتر، هدیه دادن کتاب و نصب پوستر صورت گیرد. راهکار دیگر آگاهی از حقوق دیگران است. دانش‌آموز باید از حقوق خود در قبال دیگران بنابر ضرورت حیاتی آگاه باشد. گاهی رفتارهای پر خاشگرانه مشاهده شده به دلیل عدم آگاهی در این زمینه است. در صورت آگاهی در این زمینه دانش‌آموز متوجه می‌شود والدین و دیگران موظف نیستند رفتارهای او را تحمل کنند. بی‌کاری و نداشتن حوصله زمینه ساز بروز رفتارهای پر خاشگرانه است. در دوره کودکی و نوجوانی شاهد انرژی سرشار هستیم. والدین و مربیان با فراهم کردن محیطی سالم می‌توانند انرژی و هیجانات دانش‌آموزان را به نحوی صحیح تخلیه کنند، در غیر این صورت انرژی حاضر به صورت پر خاش تخلیه می‌شود که آثار زیان‌باری دارد. مشارکت فعال بین اعضا خانواده باعث صمیمیت می‌شود که نقش مهمی در کاهش پر خاشگری ایفا می‌کند. همچنین در محیط خانواده و مدرسه باید به تقویت عزت نفس کمک کند. عزت نفس بالا سبب داشتن مهارت ارتباطی موثر و در نهایت احساس ارزشمندی می‌شود. از تحقیر جلوگیری کرده و صرفاً نقاط ضعف مورد توجه قرار نگیرد بلکه با توجه به استعدادی که فرد دارد او را تشویق کنند. آموزش چند مهارت برای مواقع رویارویی با موقعیتی که باعث بروز پر خاشگری می‌شود ضروری است. زمانی که دانش‌آموز در این موقعیت قرار دارد می‌تواند با نفس عمیق کشیدن، شمارش معکوس از عدد ۱۰، خوردن آب، ذکر صلوات، ترک مکان و مکث کردن خود را آرام کند. برای جلوگیری از رفتار پر خاشگرانه در بلند مدت آموزش مهارت‌های تصمیم‌گیری موفقیت‌آمیز است. افراد پر خاشگر نحوه تصمیم‌گیری درست را نمی‌دانند و معمولاً غیرمنطقی و تکانشی تصمیم می‌گیرند. آموزش مهارت تصمیم‌گیری و حل مسئله باید به صورت مداوم صورت گیرد و آموزش به صورت تمثیلی و مرتبط کردن با موقعیت

های عینی زندگی و همچنین تجربیات دانش آموزان موثر تر است. مراحل تصمیم گیری صحیح عبارت است از شناسایی و تعریف تصمیم گیری، شناسایی تعداد انتخاب ها و اولویت ها، بیان ویژگی های هر انتخاب یا اولویت، ارزیابی پیامدهای هر انتخاب، اجرای بهترین اولویت، تعهد و پایبندی به اجرای اولویت مد نظر، بررسی پیامدها و نتایج اجرای اولویت مورد نظر. مهارت حل مسئله شامل تعریف مسئله، ارائه راهکارهای مختلف، ارزیابی راهکار های موجود، انتخاب بهترین راه حل، اجرایی کردن راه حل انتخابی، بازخورد گرفتن و بررسی راه حل اجرا شده است.

بحث و نتیجه گیری

هدف ما از این پژوهش، بررسی پدیدارشناسانه علل پرخاشگری و ارائه راهکار از منظر معلمان سبزواری با استفاده از مصاحبه عمیق انجام شد. مشارکت کنندگان در این پژوهش ۱۲ نفر از معلمان سبزواری بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند. تحلیل داده ها به صورت تحلیل و با روش کلازری انجام شد.

یافته های پژوهش نشان داد پرخاشگری میان دانش آموزان شایع است. پرخاشگری علل متعددی دارد. از جمله می توان به منشا غریزی و اجتماعی اشاره کرد. از بدو تولد این رفتار در درون افراد وجود دارد و برخی موقعیت های اجتماعی سبب بروز آن می شود. عدم صمیمیت و توجه در محیط خانه و مدرسه باعث بروز رفتار پرخاشگرانه توسط والدین و در نهایت الگو برداری فرزندان می شود. عوامل خانوادگی مانند طلاق، تک والد بودن، تبعیض طبقاتی، مشکلات اجتماعی و اقتصادی، اعتیاد والدین و فقر باعث پرخاشگری می شود. در محیط مدرسه سرزنش، تنبیه، مقایسه کردن، مورد تمسخر قرار گرفتن، دوستان ناباب و برچسب زدن باعث می شود دانش آموزان رفتارهای نامتعارف از خود نشان دهند. رسانه ها با انتشار محتویات نامناسب و بازی های رایانه ای با مضمون خشونت از علل دیگر است.

طبق یافته های به دست آمده، برای کنترل و کاهش پرخاشگری ابتدا باید علت پرخاشگری ریشه یابی شود. بدین ترتیب معلمان راهکارهایی عملی پیشنهاد دادند. افزایش بلوغ فکری در دانش آموزان با استفاده از بالا بردن آگاهی دانش آموزان است. بالا بردن اطلاعات دانش آموزان در مورد پیامدهای گاه جبران ناپذیر پرخاشگری تاثیر بسزایی در کنترل صدمات ناشی از برخورد حین پرخاشگری دارد. آگاهی از حقوق خود و دیگران و گوشزد کردن موظف نبودن دیگران برای تحمل پرخاش آنها لازم به ذکر است. ایجاد محیط صمیمی و پرمهر در خانه و مدرسه و همچنین فراهم کردن محیط هایی برای تخلیه صحیح انرژی و هیجانات از دیگر راهکارهاست. اقدامات ابتدایی در مواجهه با موقعیتی که باعث بروز پرخاشگری می شود مانند آب خوردن، تنفس عمیق، ذکر صلوات، ترک مکان و مکث کردن است. آموزش مهارت های تصمیم گیری و حل مسئله از تصمیم گیری های احساسی و تکانشی در حین پرخاشگری جلوگیری می کند.

منابع

دريانی، فاطمه، منصوریه، نسترن، و باباپور، جلیل. (۱۳۹۴). آموزش مهارت های ارتباطی، پرخاشگری و جرات مندی در دانش آموزان ابتدایی. کنگره انجمن روانشناسی ایران.

ناصری، صحراء و امیری مقدم، فاطمه. (۱۳۹۴). اثر واقعیت درمانی گروهی بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان دختر. کنگره انجمن روانشناسی ایران.

دودمان، خالد، ملکی، کیارش، حسنلوی، فخرالدین، و حمزه نژاد، هیرش. (۱۳۹۴). مقایسه پرخاشگری دانش آموزان ورزشکار و غیرورزشکار ششم ابتدایی. همایش ملی آموزش ابتدایی.

افروز، غلامعلی، امرایی، کوروش، تقی زاده، محمداحسان، و یزدانی ورزش، محمدجواد. (۱۳۸۸). اثربخشی تمرینات جسمانی بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان آهسته گام. رشد و یادگیری حرکتی-ورزشی (حرکت)، (۳)، ۳۷-۴۹.

خانی، عباس، و حسینیان، فرج. (۱۳۹۴). تاثیر درمان شناختی-رفتاری مواجه محور بر کاهش خشم و رفتار پرخاشگرانه دانش آموزان دبیرستانی شهر تهران. کنگره سراسری روان شناسی کودک و نوجوان.

ملکی، صدیقه، فلاحی خشکناز، مسعود، ره گوی، ابوالفضل، و رهگذر، مهدی. (۱۳۹۰). بررسی تاثیر آموزش گروهی مهارت کنترل خشم بر پرخاشگری دانش آموزان پسر ۱۵-۱۲ سال. نشریه پرستاری ایران، ۲۴(۶۹)، ۲۶-۳۵.

شکوهی یکتا، محسن، زمانی، نیره، پرند، اکرم، و اکبری زردخانه، سعید. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش مدیریت خشم بر ابراز و مهار خشم والدین. روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)، ۷(۲۶)، ۱۳۷-۱۴۶.

بهامین، قباد، ضرغام حاجبی، مجید، و محبی، میثم. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مهارت مدیریت خشم بر پرخاشگری دانش آموزان پسر سال سوم متوسطه شهر ایلام. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ۲۶(۱)، ۱۱۳-۱۲۱.

باقری، مرتضی. (۱۳۹۴). تاثیر ورزش صبحگاهی بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی. همایش ملی آموزش ابتدایی.

جویبار، حمیده سادات، و رضایی، شمس الدین. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر پرخاشگری (خشونت بین فردی) در صنعت ورزش ایران: یک پژوهش کیفی داده بنیاد. مدیریت ارتقای سلامت، ۱۲(۵)، ۱۱-۲۴.